

שר הבטחון עסוק בעניינים אחרים, סגנו מצר את צעדי המנהל הכללי - מי שולט?

הפיתוח המדעי, ויחסי החוץ. מעתה מטפל בהם דינשטיין. מרכז החיים המינהליים של המשרד עבר מלישכת המנכ"ל ללישכת סגן-השר, כשראש הלישכה, אברהם בן-יוסף, יודע יותר על הנעשה בצמרת המשרד מאשר המנהל הכללי. כמה מן העובדים הבכירים אף החלו רואים בבן-יוסף אישיות חשובה יותר מקשתי, ובעל סיכויים לעמדת-מפתח חשובה יותר. אולם בן-יוסף נחשב לאיש נאמן של שמעון פרס, וכבר למחרת התפטרותו של סגן-השר הקודם הביע את רצונו לפרוש מן המשרד. מבוקשו הובטח לו, והוא יתמנה, כפי הנראה, שגריר בחו"ל.

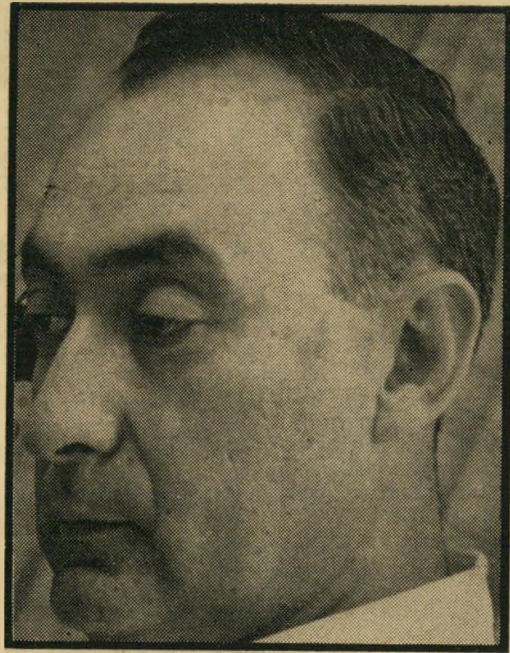
דבר זה ישאיר בראש המשרד את המשולש אשכול-דינשטיין-קשתי — כולם אנשי כלכלה ומינהל, אשר לאיש מהם אין זיקה וידע עמוקים בענייני הבטחון הלאומי.

★ ★ ★

על סף עידן ההכרעות

במבט שמחי, ניראה כי התקופה הנוכחית אינה דורשת דווקא הנהגה בטחונית בעלת כושר הכרעה וחיכוך מופלג, שכן הגבולות שקטים, זוהי אשלייה. כי ישראל עומדת עתה בנקודת-המיפנה של עידן ההכרעות הגורליות, החשובות לא פחות מעצם הקמת המדינה. בגבולות החיצוניים של המרחב גועשות מלחמות הרת-גורל — החל בכורדיסטאן ותימן, וכלה באתיופיה. מה צריכה להיות עמדתה המעשית של ישראל בכל הנושאים העצומים האלה? בנקודת-המיפנה הזאת לבטחון הלאומי, מסתבר יותר ויותר, אין מי שיחליט.

אשכול התפטר, למעשה, מן האחריות המוטלת עליו כשר הבטחון. בראשית כהונתו העביר סמכות מירבית לוועדת השרים לענייני בטחון, ורבים ראו בכך שיפור לעומת תקופת בן-גוריון. אולם פורום נכבד זה רוקן, למעשה, מתוכנו. כדי לספק את תאחת השותפים הקואליציוניים, הורחבה ההעדה לעשרה חברים, עד שהפכה מיסגרת סימפוזיונית נוספת, אשר איאפשר לנהל בה דיונים כמיסים וממצים, או להגיע בה להכרעות מהירות וענייניות. פירוש הדבר, שהסכנות הגלויה שהייתה בידי ההעדה תעבור לגוף מצומצם ונסתר. מה יהיה הרכבו של גוף זה? התשובה עדיין לא ברורה, אולם היא מתחילה להסתמן בקהיה הכלליים. לכאורה יעמוד בראש הנהגה החשאית

סגן-שר דינשטיין שתי הנהגות

הקרוב אליו, ואדם לפי רוחו. קשתי, איש-הכספים הגאוני, יכול היה להימנות בקלות על קבוצת הכלכלנים, הידועה כ"צעירי אשכול". מינויו כמנכ"ל נחשב, בשעתו, כצעד נבון מאד. שכן הוא העמיד מול פרס אישיות משקית מינהלית שתדע לפקח גם על תוכניות סגן-השר הפוליטי. בצורה זו נוצר בצמרת המשרד שיחויימישטל כלשהו, בין צלעות המשולש אשכול-פרס-קשתי.

היחסים האישיים בין קשתי לבין דינשטיין נקבעו במידה מסוימת, עוד לפני שהדוקטור הצעיר לכלכלה

לפני שלושה שבועות התעוררה בעייה חופה בי משרד-הבטחון. מישהו היה צריך להופיע בפני ועדת העורכים של העתונים היומיים, כדי להסביר להם מדוע יש להימנע מהרחבת הריבוי על נושא בטחוני מסוים. מכיון שהנימוקים לבקשה היו מדיניים-בטחוניים, היה ברור כי האישיות שתשמע אותם חייבת להיות אישיות מדינית בטחונית. המועמד הטבעי: שר-הבטחון.

אולם שר-הבטחון היה שקוע כל-ככול בהרכבת הקואליציה, ומצבו הבריאותי לא איפשר הטלת מעמסה נוספת עליו. באין שר-הבטחון פנוי, יכול היה להופיע סגנו. אולם עד לאותו רגע לא אשר מעמדו של ד"ר צבי דינשטיין כסגן-שר-הבטחון, והוא גם לא רצה להופיע בעניין זה בפני עורכי העתונים מקושט רק בתואר של יועץ כללי לשר. איאפשר היה לשגר פקיד נמוך, כי אז לא היו העורכים משתכנעים מן הטענה, שהו עניין מדיני ממדרגה ראשונה. לכן.

★ ★ ★

המשק והנשק

מאז הספיק כבר צבי (מתחרו עם לוי) דינשטיין (40) להתמנות. רישמית כסגן-שר-הבטחון, ולוי אשכול גמר את התמרון הקואליציוני שלו. אבל בצמרת משרד-הבטחון לא השתנתה התחושה שהשתררה לפני שלושה שבועות. זוהי תחושה, כי למשרד החשוב ביותר במדינת-ישראל חסרה הנהגה. ממשלה, בה יש שר המקדיש את כל זמנו למשרד-הדואר, אין בה שר המקדיש את כל זמנו למשרד-הבטחון. לוי אשכול אינו שר-הבטחון; הוא קודם-כל ראש-הממשלה, ורק לאחר-מכן שר-הבטחון.

מתכונת זו נקבעה בימי דויד בן-גוריון. אולם בן-גוריון הודה הודה הודות נפשית עמוקה עם צה"ל, ושום דבר לא עניין אותו כמו מערכת-הבטחון. הוא היה "מר בטחון". בשנים האחרונות לכהונתו של הזקן, היתה זו במידה רבה פיקציה. כי הוא לא תמיד יודע מה נעשה במשרד, ולא הוא אשר קבע את המדיניות או אשר פיקח על הביצוע. אלא שמתחתיו שלט את שמעון פרס, שהיה למעשה הדיקטטור על ענייני הבטחון. רבים ראו בפרס סכנה לאומית, ואיום על דמותה הדמוקראטית של המדינה. אולם איש לא חלק על העובדה, כי הוא בעל כשרון במישור הפראקטי של ניהול משרד-הבטחון.

לוי אשכול אינו דויד בן-גוריון. מימיו לא עסק בענייני

צמירת חשאית?

זאת לוי אשכול. למעשה, יהיה מישקלו בה מצומצם למדי. לצידו יעמוד סגנו דינשטיין, אולם גם הוא אינו מומחה מובהק לענייני הבטחון. נוסף להם יהיה, כפי הנראה, איסר (איסר הבטן) הראל, לשעבר הממונה על שירותי הבטחון, ועתה יועץ מיוחד של ראש-הממשלה ושר-הבטחון. השירותים שבראשם עמד בעבר איסר הבטן הם חיוניים לכל מדינה, אולם אלה הם שירותים בעלי משמעות מוגדרת, והאיש המתמחה בהם במשך 20 שנה אינו כהכרח מומחה לבטחון לאומי. לכל היותר הוא מומחה לעניינים של מודיעין וריגול-גנדי. קצין בטחון-שדה אינו כהכרח מוכשר להיות מפקד גדוד טנקים.

★ ★ ★

המועמד הטבעי

ברגע זה מדברים רק ברמזים על מועמד נוסף לאותה הנהגה חשאית של מערכת-הבטחון: ישראל גלילי. אולם מעמדו הוא שר בלי תיק, ולוי אשכול נזהר מאד לבל לקשור את שמו רישמית עם משרד-הבטחון. וזאת, למרות העובדה שמכל צמרת המישטר, ישראל גלילי הוא המועמד הטבעי ביותר לתפקיד שר-הבטחון. כבר במלחמת-העצמאות כיהן כסגן-שר-הבטחון, תחת דויד בן-גוריון. הוא היה מפקד הנהגה, ונחשב גם כיום לאיש המקורב לענייני בטחון. מינויו לתפקיד בטחוני רישמי היה סתם את החור הגדול ביותר בהרכב הממשלה.

אולם ישראל גלילי הוא איש אחדות-העבודה, ולמרות שפע האהבה בין שותפי המערך, אין עדיין איש אחדות-העבודה יכול להיחשב כאיש מפא"י בזכויותיו. מכיון ש משרד-הבטחון הוא נחלתה הבלעדית של מפא"י, לא ניתנה לגלילי דריסת-רגל בו. תחת זאת, יקום גוף בלתי-רישמי, בו יוכל — אולי — להירתם לניהול המדיניות הבטחונית. התוצאה: מוקמת עתה הנהגה רישמית של משרד-הבטחון, אשר ברור מראש כי הצד הבטחוני שלה יצלע אחרי הצד המינהלי והכספי. הנהגה זו תישא באחריות כלפי הבוחר. אולם היא לא תהיה האחראית הבלעדית. מאחוריה תפעל הנהגה אחרת, בעלת סמכויות עצומות, אשר לא תהיה אחראית כלפי הציבור, ואשר יצליח לא בחר בה.

זהו מיבנה הרה-סכנות. כי בין שתי ההנהגות האלה עלול ללכת לאיבוד עקרון הפיקוח הדמוקראטי על מערכת-הבטחון, וחמור לא פחות — עלולה ללכת לאיבוד היעילות הדרושה לניהול ענייני הבטחון הלאומי.

מצב זה פותח פתח עצום לתועמלני רפ"י, וכבר השבוע ניצל אותו דויד בן-גוריון, שיצא בהתקפה חמורה על איש כול, טען כי הוא עלול להמיט אסון בטחוני על המדינה. דברים כאלה יהיה קשה מאד לאנשי רפ"י לומר על גלילי.

נלקח, בפקודת לוי אשכול, ממשרד-האוצר ומונה כיועץ מיוחד במשרד-הבטחון. צבי דינשטיין לא התלהב במיוחד ממשו קשתי, עוד כאשר שימש קשתי כראש מודר-הכספים במשרד-הבטחון. כמה מחבריהם, באותו דרג מינהלי גבוה, ראו בכך מעין קינאת כלכלנים.

אלה המכירים את השניים היו מיכנים להניח, כי קינאה זו לא היתה מתגברת עם מינויו של דינשטיין כסגן-השר, לולא היתה גם כפילות בתכונות ובכשרונות של שני האנשים. ואמנם, כנגד פרס הבטחוניסט היה הכרח להציב את קשתי המשקיסט. אולם כנגד דינשטיין המשקיסט, אין טעם להציב את קשתי. דינשטיין הוא מומחה לאותם הדברים שקשתי חוק בהם, ומכיון שהוא גביה ממנו בדרגה — אפשר להבינו אם הוא רואה את עצמו כממחה גדול יותר. התוצאה המעשית היתה, כי המנכ"ל של משרד-הבטחון שוב הפך להיות אדם בעל תואר גדול וסמכויות מעשיות קטנות. שני התפקידים החשובים ביותר שלו נלקחו ממנו

בטחון, וגם בהיותו מנכ"ל ראשון של משרד-הבטחון. ב-1948, עסק רק בצד הספירמינהלי של המשרד. איש אינו רואה בו מנהיג של מערכת-הבטחון, גם אחרי שהוא יושב שלוש שנים במקום בן-גוריון.

לוי אשכול הוא איש הכלכלה והיחסים המפלגתיים. גם כיום נתונה מחשבתו לבעיות המשק יותר מאשר לבעיות הנשק. אילו היה ראש-הממשלה ושר-האוצר, היה זה אולי צירוף מתאים. אולם צירוף משרד-הבטחון לתחום שליטתו מקפח את המשרד הוה.

★ ★ ★

שיווי-משק במשודש

יתכן כי קיפוח זה היה בא על תיקונו, אילו מינה לוי אשכול מומחה בטחון שינהל את המשרד מעשית. אולם צבי דינשטיין אינו מנהיג עליון בבטחון לאומי, ואף אינו חולם להיות כזה.

אין ספק כי סגן-השר החדש הוא איש-מינהל מצטיין, כלכלן מנוסה, אדם צניע ושקט. תחת הנהגתו של שר בטחון מומחה היה מעמיד את המשרד על רמה מינהלית-מיבצעית גבוהה. אולם בתנאים הקיימים, שלא נקבעו על ידו, מתעורר חשש לגבי יעילותה של צמרת הבטחון הלאומי. צבי דינשטיין גם אינו יכול לצפות, כי הצות העובד תחתיו יטול חלק בגיבוש ההכרעות הגדולות של הבטחון. כי הכרעות אלה אינן יכולות להיות נתונות בידי הדרגים הבינוניים או הנמוכים, הרואים רק חלק מן התמונה ה כללית. הכרעותיהם של דרגים אלה יכולות להיות מוגדות אחת לשניה, וליצור בסוף זיגוג מסוכן בהנהגת המשרד.

את זאת הבין צבי דינשטיין היטב, כמעט מייד אחרי מינויו לתפקיד של יועץ לשר-הבטחון. למרות שאז היו סמכויותיו עדיין בלתי-מוגדרות, הוא החל מגבש את גישתו למיבנה המשרד.

הנפגע הראשון ממינויו של דינשטיין היה המנכ"ל משה קשתי. גם בימי שמעון פרס כסגן-השר, נשחק המנכ"ל. מתוך או הועמד מלכתחילה אשר בן-גנן בתפקיד המנכ"ל, מתוך כוונה שהוא יהיה שלט בלבד. כאשר ירש את כסאו של פרס כמנכ"ל, לא ירש בן-גנן את סמכויותיו יתפקידיו. פרס סגן-השר המשיך לעסוק בכל אותם העניינים בהם עסק כמנכ"ל, ולא הותר לבן-גנן אלא תפקידים פטוטים. מכיון שדבר זה היה צפוי מראש, ומכיון שאשר בן-גנן הוא ירדו הנאמן של פרס, לא התמרמר על כך ולא נפגע. מצבו של קשתי שונה. הוא מונה כמנכ"ל במקום בן-גנן, כאשר פרס עוד כיהן כסגן-השר. המינוי היה למורת-רוחו של פרס, אולם אשכול ביצע אותו, כי קשתי הוא איש

מנכ"ל קשתי משולש אחד